

LUNDS
UNIVERSITET

Centrum för genusvetenskap

Påbyggnadskurs i genusvetenskap

C – uppsats

VT 2007

Handledare: Anna Jansdotter

ETT TILLÅTET KVINNORUM

En diskussion kring en tillåten form av kvinnlig särorganisering och statens reglering av den.

Författare:

Emelie Ljung

Abstract

Kvinnor behöver ett eget rum för att kunna utvecklas till individer eftersom det är först då de kan bli jämställda med mannen. Kvinnors särorganisering har alltid väckt olika starkt motstånd från samhället beroende på vilka frågor och ämnen kvinnor väljer att grunda sin organisering på. Uppsatsen syftar till att beskriva en legitim form av kvinnlig särorganisering som ges i form av en kvinnokurs på en folkhögskola.

Kvinnokursen ger möjlighet för kvinnor att träffar andra kvinnor och utvecklas tillsammans, men inom ramarna för statlig reglering.

På vilket sätt denna kvinnliga frigörelse sker samt vad har den för betydelse för kvinnorna som går på kursen sätts i relation till hur staten motiverar och reglerar detta kvinnliga utrymme. Den analys som ligger till grund för besvarandet av frågeställningarna sätts i relation till teorier som behandlar faktorer som individ, makt och demokrati.

Analysen visar på hur statens osynliggörande av kön och den icke förekommande diskussionen om maktrelationer blir till en förutsättning för detta kvinnorum och för kvinnors empowerment.

Nyckelord: kvinnors särorganisering, makt, genus, folkbildning

Women need an own space to be able to develop into individuals, only then is it possible to be placed on an equal level with men. Women's separate organization has always woken differently strong resistance from the society depending on which questions and subjects women have chosen to found their organization on. This essay aims to describe a legitimate form of feminine separate organization in the shape of a women course on a folk high school. This women course provides an opportunity for women to meet other women and, within the frames of state regulation, together develop into individuals.

This feminine liberation along with its importance for the women attending this women course is put in relation to how the state motivates and regulates this female space. The analysis which forms the basis for the reply of these questions at issue is put in relation to theories which consider factors such as individuals, power and democracy.

This analysis implicates that the state's invisible making of gender and the non-existing discussion about power relations becomes a condition for the feminine space and for women's empowerment.

Key words: feminine separate organisation, power, gender, popular adult education

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>1.INLEDNING</u>	s. 4
1.1 Särorganisering inom folkbildningen	s. 4
1.2 Kvinnokurser	s. 5
1.3 Staten och Folkbildningen	s. 6
1.4 Uppsatsdisposition	s. 7
<u>2. UPPSATSENS RAMAR</u>	s. 8
2.1 Syfte problemformulering och frågeställning	s. 8
2.2 Forskningsläge	s. 9
2.3 Teoretiska utgångspunkter	s.12
2.3.1 Individ	s.12
2.3.2 Makt	s.13
2.3.3 Demokrati	s.14
2.3.4 Sammanfattning	s.14
2.4 Material och metoddiskussion	s.15
2.4.1 Intervjuer	s.15
2.4.2 Statliga publikationer	s.16
<u>3 ANALYS</u>	s.17
3.1 Kvinnokursen på Bona Folkhögskola	s.18
3.2 Det egna rummet	s.18
3.2.1 Sammanfattning	s.21
3.3 Staten	s.22
3.3.1 Sammanfattning	s.25
3.4 Det tillåtna kvinnorummet	s.27
3.4.1 Individperspektiv	s.27
3.4.2 Maktperspektiv	s.28
3.4.3 Demokratiperspektiv	s.29
3.4.4 Sammanfattning	s.30
<u>4 AVSLUTANDE DISKUSSION</u>	s.31
<u>5 LITTERATURFÖRTECKNING</u>	s.35
<u>6 BILAGA</u>	

1. INLEDNING

Var, hur och kring vilka frågor är det legitimt för kvinnor att organisera sig kring? Vissa grupper av kvinnor tillåts organisera sig medan andra inte. Det är några av de frågeställningar som Maud Eduards tar upp i sin studie *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*. Kvinnors organisering har sett olika ut genom tiderna med olika syften och mål. Rösträttsfrågan var ett exempel som förenade kvinnor. Utbildningsfrågan var ett annat där kvinnor gick ihop för att utbilda kvinnor till att bli goda medborgare och hävda sina demokratiska rättigheter.

Den här uppsatsen kommer att beskriva en form av kvinnlig särorganisering som är legitim och redogöra för statens reglering av denna och hur denna reglering bidrar till kvinnors frigörelse.

1.1 Särorganisering inom folkbildningen

”Det ges utrymme där de kan få reflektera och känna samhörighet, definitivt träffa andra kvinnor och inte bli tystade på samma sätt...ja, ett utrymme de får som är deras.”¹

Folkbildningens bakgrund är en historia om individers och gruppers kapacitet att genom ökad kunskap hävda sin ställning i samhället. Den startade som en egen finansierad verksamhet utifrån arbetarklassens och landsbygdsbefolkningens behov av utbildning och bildning. De utmaningar som folkbildningen står inför idag är att möta den religiösa och kulturella mångfald som skapar nya värderingar samtidigt som folkbildningen måste tillgodose människors individuella behov av utbildning och bildning. Idag är det landsting, kommuner och stat som ansvarar för verksamhetens finansiering.²

Kvinnlig särorganisering har funnits inom folkbildningen från 1860 - talet då den första folkhögskolan etablerades i Sverige. Under 1860 – 1870 - talen denna startades cirka åtta kvinnofolkhögskolor men av ekonomiska skäl blev de inte långvariga. Fram till 1920 präglades bildningen av ett synsätt som förordade skilda medborgarskap. Detta ledde till en

¹ Intervju med lärare Frida s.13

² Proposition 2005/06:192

komplementär syn på könen där kvinnlig bildning ansågs vara inom den privatas sfären.³ Mellan åren 1920 – 1970 var folkhem, jämlikhet och välfärd centrala tankegångar, vilket även formade synen på manlig och kvinnlig bildning. De manliga vinterkurserna och de kvinnliga sommarkurserna existerade men kategorin kön problematiserades inte inom folkhögskolan. Jämlikhet uppfattades som att kvinnor skulle sträva mot samma mål som mannen men på villkor som mannen konstruerat. Detta ledde till att jämställdhet var svårt att uppnå eftersom könspektivet inte applicerades från början.⁴ Från 1970 fram till idag problematiseras kön igen i och med andra vågens kvinnorörelse som har lyft perspektiv som sexualitet, könsarbetsdelning, rättvisa och kultur till diskussion

1.2 Kvinnokurser

Den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad grundades på initiativ av en grupp kvinnor ur Frisinnade Kvinnors Riksförbund (FKR), däribland författaren Elin Wägner. Skolan var en direkt effekt av kvinnors kamp för rösträtten som införlivades 1921. Till en början startades sommarkurser för kvinnor i kvinnligt medborgarskap men 1925 invigdes skolan på Fogelstad. Rösträtten sågs inte i sig som ett mål när det gällde kvinnans påverkan på samhället utan den var utgångspunkten.

Möjligheten att förändra samhället hade blivit starkare och det fanns en övertygelse hos initiativtagarna att det kvinnliga medborgarskapet kunde förändra samhällsordningen. Det kvinnliga inflytandet som i och med rösträtten kunde realiseras skulle hindra att samhället utvecklades åt fel håll. Det fanns en stark tilltro till att man kunde uppnå jämställdhet och jämlikhet där inga gränser som byggde på religion, klass eller kön existerade och där en balans rådde mellan könen.⁵

Syftet med skolan var att ge kvinnorna mod och kunskap för att kunna utöva sitt nyvunna inflytande. Kvinnor intog en särställning genom att de hade en särskild kompetens och moral som var nödvändig för samhället och politiken. En viktig kunskap för medborgarskapet var att

³ Rydbeck Kerstin, *Kvinnorna innanför och utanför ramarna. Om folkbildningsbegreppet och könspektivet*, i antologin Nordberg Karin, Rydbeck Kerstin, *Folkbildning och genus det glömda perspektivet*, 2001

⁴ Larsson Berit *Ljus och upplysning äfven för qvinnan kvinnors medborgarbildning i den svenska folkhögskolan 1868 – 1918*, 1997

⁵ Eskilsson Lena *Drömmen om kamratsamhället kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad*, 1991

lära sig hur det privata och offentliga samverkade med varandra för att balansen mellan könen skulle bli verklighet.⁶

Trots att kvinnor utgör majoriteten av deltagarna inom folkbildningen ses det som ett manligt styrt projekt där kvinnors ambitioner, intressen och idéer har marginaliserats. Det var män som byggde upp institutionerna kring folkbildningen och det har handlat om att männen konstruerar villkoren och rollerna som kvinnorna ska konkurrera om.

Kvinnorörelsen som under 1960 – och 70 – talen fick förnyad kraft fokuserade bland annat på att sudda ut gränserna mellan den privata och offentliga sfären. Under denna period startas bland annat kvinnofolkhögskolan i Göteborg som grundades 1985.⁷ Kvinnofolkhögskolans utgångspunkt är inte att utbilda kvinnor till ett kvinnligt medborgarskap, som medborgarskolan på Fogelstad gjorde, utan det är att skapa ”ett eget rum” där kvinnor kan föra samtal och debatt i en kvinnlig offentlighet.⁸

Idag finns det 13 folkhögskolor av totalt 148 som erbjuder kurser för och om kvinnor. Profileringsarna är olika beroende på skolorna, vissa inriktar sig på invandrare, funktionshindrade eller har skrivarkurser.⁹ Bona Folkhögskola som är den skola som står i fokus för denna uppsats driver en kvinnokurs som ämnar stödja och motivera kvinnor till att ta nya steg i livet.

1.3 Staten och folkbildningen

Den första folkhögskolan startades 1868 i Sverige och 1883 så fastslogs ett årligt statsbidrag till folkhögskolorna efter en motion om studiehjälp för mindre bemedlade ynglingar 1872. Trots att folkhögskolorna fick ekonomiskt stöd så befriades dem från statlig reglering och examenstvång.¹⁰

⁶ Eskilsson Lena, Lindberg Berit, *Honorine Hermelin Grönbechpedagog och samhällsvisionär på avsiktsfri mark* i antologin Nordberg Karin, Rydbeck Kerstin, *Folkbildning och genus det glömda perspektivet*, 2001

⁷ Larsson Berit *Ljus och upplysning äfven för qvinnan kvinnors medborgarbildning i den svenska folkhögskolan 1868 – 1918*, 1997

⁸ Larsson Berit, *Könsskiltland och folkbildning*, i antologin Nordberg Karin, Rydbeck Kerstin, *Folkbildning och genus det glömda perspektivet*, 2001

⁹ www.folkhogskola.nu

¹⁰ <http://www.folkbildning.se/page/6/foelkbilidningsradet.htm>

Sedan 1991 är statens funktion att under fastslagna förutsättningar dela ut bidrag till landets folkhögskolor och studieförbund genom Folkbildningsrådet. Folkbildningsrådet är en sammanslutning av Landstingsförbundet, Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation, RIO samt Folkbildningsförbundet och den bedrivs på ideell basis och dess huvuduppgift är att fördela statens bidrag. Som en konsekvens ger detta en större frihet och självstyre till landets folkhögskolor och studieförbund inom de fastställda ramarna.¹¹

1.4 Uppsatsdisposition

Uppsatsens problemformulering, syfte och frågeställning är en beskrivning av frågeställningarna och vilket fokus studien kommer att ha. I forskningsläget presenteras den forskning och forskningsresultat som jag finner relevant för mitt arbete när det gäller särorganisering och kvinnors bildning. Mina teoretiska utgångspunkter kommer att vara en diskussion kring och om olika teorier om kvinnors motstånd, makt och betydelsen av kvinnlig särorganisering i det demokratiska samhället.

När det gäller analysdelen så beskriver jag i den första delen kvinnokursen på Bona Folkhögskola. Detta görs genom att lyfta fram de erfarenheter som lärare och kursdeltagare har av kursen. Diskussionen kommer att kretsa kring syftet med kursen och vad den har haft för betydelse för kvinnorna när det gäller den egna synen på sig själv som kvinnor och hur kursen har hjälpt dem att utvecklas. Den andra delen kommer jag att föra en diskussion kring hur förutsättningarna för detta kvinnorum ter sig. Jag kommer att analysera statsmaterial där begrepp som demokrati och makt kommer att ställas i förhållande till hur konstruktionen av kön problematiseras i texterna.

I avsnittet det tillåtna kvinnorummet kommer jag att föra ett resonemang kring hur statsmaterialet förhåller sig till kvinnokursen och hur detta begränsar men samtidigt skapar en förutsättning för frigörelse för kvinnor genom att föra in mina teorier på ett sammanfattande sätt. I den avslutande diskussionen kommer jag att lyfta upp min analys och sätta det i ett bredare sammanhang då jag för en diskussion kring hur min analys förhåller sig till det forskningsfält som presenteras i uppsatsen.

¹¹ Proposition 2005/06:192

2 UPPSATSENS RAMAR

2.1 Syfte, problemformulering och frågeställning

Det finns olika former av rum där kvinnor möts och där samhället begränsar kvinnors handlingsutrymme. Den särorganisering som Eduards diskuterar beskriver en form som blir ett motstånd till normen och det demokratiska samhälle som den verkar inom. Uppsatsen ämnar fokusera på det sammanhang där kvinnor samlas som ses som ofarliga. Kvinnorummet blir ett uttryck för demokratin och på så sätt accepterat av samhället. Kvinnorna får tillgång till de redskap som i förlängningen ger dem makten att påverka sina liv men staten går in och bestämmer hur långt denna makt får sträcka sig och under vilka omständigheter den får finnas till.

Mitt syfte är att diskutera en kvinnlig särorganisering som är legitim på så sätt att den är finansierad av staten och därmed anser jag att den är en institutionaliserad form av särorganisering. Kvinnokurser som erbjuds på folkhögskolor är ett exempel på ett rum där kvinnor möts utanför det privata (hemmet) men inte riktigt är ute i det offentliga (arbetsmarknaden). Avsikten är att ge kvinnor redskap för att klara de mål som de själva har satt upp för framtiden.

Min utgångspunkt är att kvinnor som går på denna typ av kurser skapar sina egna maktmedel att förändra sina liv och som aktivt kan påverka det demokratiska samhälle de lever i. Det bidrag som betalas ut gör folkbildningens verksamhet möjlig. Jag vill belysa vilka ramar som detta rum får existera inom och vilken betydelse det har för kvinnorna.

Jag vill koppla ihop kvinnors organisering med inhämtandet av kunskap och att kvinnor skapar sig en plattform för frigörelse som betraktas som ofarlig.

Eftersom jag kommer att undersöka kvinnornas erfarenheter av detta rum samt att jag vill se vilka gränser som finns och hur de motiveras så är min övergripande frågeställning uppdelad. För att kunna besvara mina två övergripande frågeställningar har jag tre underfrågor till varje huvudfråga. Vad är aktörernas syn på kvinnorummet?, underfrågorna är *Vad är syftet med detta rum? Hur skapas och ser den kvinnliga identiteten ut? Vad har det för betydelse för kvinnorna?* Vad är statens syn på detta subventionerade kvinnorum?, underfrågorna är *Finns kvinnor med som grupp? Problematiseras maktrelationer? Hur kopplas demokrati till detta rum?*

2.2 Forskningsläge

Antologin *Folkbildning och genus det glömda perspektivet* av Karin Norberg och Kerstin Rydbeck är en av de få böcker som har skrivits inom folkbildningsforskningen och denna brist blir även en del av syftet till boken. Författarna vill lyfta fram perspektiv som det inte skrivits tidigare om så som etnicitet och genus, men även andra områden inom folkbildningen som av olika anledningar osynliggjorts. De understryker vikten av belysning av dessa för att få en så komplett bild som möjligt av folkbildningen.¹²

I delrapporten *Från kvinnliga kurser till kvinnokurser* är en del i en större undersökning om folkbildning och genus. Kerstin Rydbeck diskuterar folkbildningsbegreppet och tar upp utvecklingen inom folkbildningen under 118 år. Det är så länge som kvinnliga folkhögskolor och kvinnliga kurser har funnits och hon undersöker två folkhögskolor Bollnäs och Värnamo. Rydbeck för ett intressant resonemang där hon menar att folkbildningen har förändrats i takt med samhällets syn på manligt och kvinnligt och därmed kan ses som tidsbunden. Samtidigt anser hon att den blir tidlös i den bemärkelse att det genomgående draget hos folkbildningen är att de i mycket få fall problematiserar genusordningen trots att den beskriver sig själv som emancipatorisk.¹³

I *Ljus och upplysning äfven för qvinnan kvinnors medborgarbildning i den svenska folkhögskolan 1868 – 1918*. Berit Larsson fokuserar på kvinnors bildning inom ramen för folkhögskolan eftersom det alltid har funnits ett utrymme för kvinnors bildning. Den period hon har valt att undersöka vill hon se på vilket sätt uppfattningen om kvinnlighet, kvinnors bildning och medborgarskap präglade folkhögskolan. Hon menar vidare att detta blev ett eget rum för kvinnor inom den offentliga sfären där de kunde utvecklas utan konflikt med männen.¹⁴

Lena Eskilsson tar upp i *Drömmen om kamratsamhället kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad*, den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad. Eskilsson lyfter fram kvinnorna bakom skolan, deras idéer samt hur skolans undervisning såg ut. Syftet med skolan var att utbilda kvinnor till att bli goda medborgare eftersom kvinnor i egenskap av sitt kön kunde utmana det manliga samhället. Skolan utgick från deltagarnas erfarenheter men det var även

¹² Nordberg Karin, Rydbeck Kerstin, *Folkbildning och genus det glömda perspektivet*, 2001

¹³ Rydbeck Kerstin, *Från kvinnliga kurser till kvinnokurser*, 2005

¹⁴ Larsson Berit *Ljus och upplysning äfven för qvinnan kvinnors medborgarbildning i den svenska folkhögskolan 1868 – 1918*, 1997

skolans styrka och på grund av detta individuella tänkandet kunde skolan verka för en samhällsförändring.¹⁵

I avhandlingen *Talet om det kvinnliga studier i feministiskt tänkande i Sverige under 1930 - talet*, tar Margareta Lindholm upp talet om det kvinnliga och det feministiska tänkandet under 1930 – talet. Hon tar upp Alva Myrdal och Elin Wägner och belyser deras tankegångar och diskussion till kvinnors medborgarskap och organisering kring detta. Det feministiska tänkandet menar Lindholm föder ett motstånd mot den rådande samhällsordningen och att det finns en spänning mellan kvinna som kollektiv och kvinna som individ. Hon resonerar att kvinnors inflytande på samhällsordningen var beroende av dels den kvinnliga individens självständighet gentemot mannen men även det kvinnliga kollektivet som tog sig i uttryck i kvinnors organisering i samhället.¹⁶

Den spänning som Lindholm tar upp och som skapar ett motstånd mot den rådande ordningen diskuterar Maud Eduards i *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*. Hon menar att frågan om medborgarskap och demokrati handlar om den debatt som förs kring kvinnors politiska inflytande och deltagande. Hon ställer bland annat frågan om huruvida kön kan institutionaliseras och bli en intressekonflikt som är baserat på makt på samma sätt som klass och individ är i samhället istället för att enbart vara en fråga bland många politiska frågor. Varannan damernas, Barnmorskemålet och Paritet tas upp för att belysa olika sammanhang där kopplingen mellan kön och individ är central för att öka kvinnors handlingsutrymme.

Motståndet för kvinnors särorganisering menar Eduards är ett resultat av att kvinnor som kollektiv ses som något avvikande och utesluts från det politiska handlandet och detta resulterar i att kvinnor som grupp måste organisera sig. Kvinnohusockupationen i Umeå 1983, Stödstrumporna 1992 och kvinnobrevet på Gotland 1993 är tre exempel på kvinnors organisation som möter ett kraftigt motstånd av det demokratiska samhället de verkar inom och blir till en förbjuden handling.¹⁷

¹⁵ Eskilsson Lena *Drömmen om kamratsamhället kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad*, 1991

¹⁶ Lindholm Margareta, *Talet om det kvinnliga studier i feministiskt tänkande i Sverige under 1930 – talet*, 1990

¹⁷ Eduards Maud, *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*, 2001

Malin Rönnblom belyser i *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, hur könsmaktsordningar konstrueras genom att se på relationen mellan kvinnors särorganisering och den etablerade politiken där hon sätter detta i relation till kvinnors handlingsutrymme. Kvinnors handlingsutrymme är en kamp som visas i kvinnors organisering. För att kunna definiera denna kamp måste den ställas i relation till olika kontexter som i hennes fall är den etablerade politiken för att kunna analysera denna kamp. Hon undersöker kvinnogrupper i tre olika kommuner, Robertforsvinden, Q i Berg och Qulan i Kiruna som på olika sätt jobbar för att förbättra kvinnors villkor i lokalsamhället. I hennes avhandling är makt en central aspekt som tillsammans med kön blir en avgörande faktor i analysen av kvinnors handlingsutrymme som en annan form av politisk organisering.¹⁸

Det motstånd som både Eduards och Rönnblom diskuterar beskriver Sasha Roseneil i *Disarming patriarchy* en företeelse i England där kvinnor genom organisering försökte förändra strukturer som bygger på den manliga dominansen där förutsättningen är kvinnlig underordning. Hon tittar på vilka vägar kvinnor skapar sociala rörelser på som syftar till social förändring. Detta gör hon genom att titta på Greenham ett kvinnoläger och hon för en diskussion hur det är möjligt för kvinnor att skapa en kollektiv identitet och bevara den i sociala sammanhang.¹⁹

SOU 2004:59 *Kvinnors organisering Betänkande av utredningen statligt stöd för kvinnors organisering* är en utredning som syftar till att undersöka kvinnors organisering och behovet av det i samhället. Granskningen tar upp olika former av kvinnlig organisering där kvinnor och utbildning är en gruppering och där Kvinnofolkshögskolan i Göteborg och Kvinnohöjden i Dalarna nämns som exempel.

Utredningen har anlitat forskaren Maud Eduards som menar att kvinnors särorganisering har medverkat till mottagligheten för de krav som kommer till genom deras organisering. Det har blivit till en möjlighetsstruktur i och med institutionaliseringen. Hon menar vidare på att folkrörelseorganisationerna är inkluderade eftersom det är en central del i demokratin men att kvinnorörelsen aldrig har haft en plats i denna inkludering. Den demokratiska gemenskapen är både moralisk och institutionell i den bemärkelsen att den tillåter medborgarinflytande

¹⁸ Rönnblom Malin, *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, 2002

¹⁹ Roseneil Sasha, *Disarming patriarchy feminism and political action at Greenham*, 1995

samtidigt som den måste följa vissa principer. Alltså det finns regler för vad som är en demokratisk handling och vad som inte är det.²⁰

Den litteratur som har tagits upp syftar till att lyfta fram kvinnors bildning och särorganisering i förhållande till staten. Osynliggörandet av kön inom folkbildningsforskningen är ett faktum samtidigt som kvinnors särorganisering inom den alltid har funnits. Oviljan att problematisera folkbildningen ur ett genusperspektiv grundar sig i synen på den demokratiska individen. Kön kopplas inte ihop med demokrati och makt därför skapas en spänning mellan behovet av kvinnors särorganisering och deras oberoende.

2.3 Teoretiska utgångspunkter

2.3.1 Individ

Individen har en dubbel betydelse då den symboliserar människan samtidigt som den är en unik varelse som skiljer sig från andra arter. Individualitet är starkt förknippat med det maskulina könet i västerländsk demokrati. Joan Scott diskuterar i boken *Only paradoxes to offer*, franska feminister i kampen om kvinnors rösträtt från franska revolutionen och fram till deras rösträtt 1944. Hon menar att det demokratiska handlingsutrymmet för kvinnor är kraftigt inskränkt då de vägras rösträtt på grund av sitt kön. Kvinnor hävdade sin rösträtt i egenskap att de var kvinnor och på grundval av att de inte hade samma rättigheter som männen.²¹

“When abstract individualism referred to prototypical individual, it at once made a generalization about all humans and evoked a notion of individuality as unique, but to conceive of the uniqueness of an individual still required a relationship of difference.”²²

Denna skillnad karakteriseras i att den politiska individen är universal och män är det som kvinnor inte är. Kvinnor bekräftar den manliga individualiteten genom att de är ”Den Andra” men även också att hon inte stämmer överens med den bild av vad en individ är för något.

²⁰ SOU 2004:59 *Kvinnors organisering Betänkande av utredningen statligt stöd för kvinnors organisering*

²¹ Scott Wallach, Joan, *Only paradoxes to offer French feminists and the rights of Man*, 1996

²² Scott Wallach, Joan, *Only paradoxes to offer French feminists and the rights of Man*, 1996, s 7

Spänningen som finns inbäddat i det jag tänker undersöka på följande sidor ligger i att om kvinnor agerar som grupp för att tillvarata sina intressen riskerar de att befästa de köns kategorier som de kämpar för att frigöra sig ifrån.

Kvinnor har rösträtt i dagens samhälle och därmed är de inte exkluderade från den demokratiska handlingen i den bemärkelsen men den motsägelse som Scott ger uttryck för blir högaktuell i en diskussion kring kvinnors organisering då behovet av organisering fortfarande existerar och stöter på motstånd från samhället.

2.3.2 Makt

Särorganisering som grundar sig på kön ses som en avvikelse från normen och ett möjligt hot av ordningen men den är samtidigt en förutsättning för att kvinnor ska kunna ta makten över sina liv.

Malin Rönnblom menar i sin avhandling *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik* att kvinnlig särorganisering konstruerar ett maktförhållande som innehåller motstånd. Detta motstånd manifesteras i form av inom vilka ramar kvinnor få ha sina egna rum samt hur dessa rum motiveras. Makten är produktiv i den bemärkelsen att maktrelationer kan förändras beroende på i vilket sammanhang de existerar i. Den är inte enbart förtryckande utan den kan också medverka till att människor får tillgång till makten över sina egna liv. Denna syn på makt möjliggör ett perspektiv som lyfter fram aktörerna som relevanta maktsubjekt som har kapaciteten att förändra sin tillvaro. Makten är också en relationell företeelse som skapas i relationer vilket gör att den inte enbart får en negativ betydelse utan att den kan skapa möjligheter till empowerment för kvinnor

Utmanandet av en maktrelation behöver inte vara en medveten handling utan det kan vara resultatet av en strategi för att komma ur en underordning. Det centrala är att betrakta kvinnor som handlande subjekt även när de befinner sig i underordnade positioner. En maktrelation kräver motstånd och makt för att kunna existera. Ett sätt att studera maktrelationer mellan män och kvinnor är att studera kvinnlig organisering.²³

²³ Rönnblom Malin, *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, 2002

2.3.3 Demokrati

”Försvarare av den rådande demokratiska ordningen sätter ständigt gränser för kvinnors kollektiva handlingar som uttryck för kön och makt.”²⁴

Vad som gör människor till individer och därmed till medborgare är det de demokratiska rättigheterna. Kvinnors särorganisering är svårare att kontrollera än vad till exempel krav på bättre arbetsvillkor eller krav på representation eftersom de är lätta att integrera i den rådande maktordningen. Kön har betydelse i denna typ av särorganisering och konsekvenserna av detta ter sig olika beroende på vilket sätt organiseringen sker och i vilket syfte den har.

Eduards tolkning av statsvetaren och kontraktsteoretikern Carole Pateman är att förutsättningen för att den manliga normen ska bli ifrågasatt är att kvinnor ses som likvärdiga individer med männen. För att det ska bli verklighet måste kvinnor ses som könlösa och abstrakta varelser och det är först då de kan ses som medborgare på samma basis som männen. Det krävs två medborgarskap eftersom kvinnan aldrig kan bli könlös i förhållande till mannen.²⁵ Kvinnors särorganisering blir ett hot mot den rådande demokratin eftersom deras kön utmanar en konstruktion som utesluter kön som politisk kategori. På detta sätt blir kvinnor uteslutna ur den liberaldemokratiska ordningen.

Frågan om medborgarskap och demokrati där kvinnor är frånvarande anses av de flesta i kvinnorörelsen som en bristande demokrati. Eduards menar att demokratin öppnar upp för organisering samtidigt som den regleras av olika kontroll och normsystem.²⁶ Det blir ett rum där kvinnor kan samlas kring sina egna behov och intressen. Det handlar om kvinnors handlingsutrymme där kvinnor kan praktisera demokrati och frihet både i grupp och som individer och genom detta kan organisering bli frigörande och en identitetsskapande kraft.

2.3.4 Sammanfattning

Individ, makt och demokrati är tre faktorer som utgör den teoretiska grunden för min analys av kvinnors legitima särorganisering. Individen relaterar till det manliga könet vilket utesluter kvinnor från den demokratiska sfären och därmed begränsas deras handlingsutrymme på grund av deras kön. Makt är produktiv och relationell i den bemärkelsen att den öppnar upp

²⁴ Eduards Maud, *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*, 2002, s. 10

²⁵ Pateman Carole, *The Sexual Contract*, 1988

²⁶ Eduards Maud, *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*, 2002

för kvinnor att bli maktsubjekt som samtidigt erbjuder motstånd i en maktrelation. Kvinnors särorganisering utmanar den demokratiska ordningen eftersom den bygger på en könlös konstruktion. Samtidigt som det demokratiska samhället utesluter kvinnor kan den verka för kvinnlig empowerment då den skapar detta handlingsutrymme eller som jag väljer att benämna det som kvinnors egna rum.

2.4 Material och metoddiskussion

För att kunna besvara mina frågeställningar och syfte så använder jag mig av två typer av material där intervjuer utgör en del och statliga publikationer utgör den andra.

2.4.1 Intervjuer

Intervjuer av grundaren till kvinnokursen samt lärare och kursdeltagare som ges vid Bona Folkhögskola. Valet av Bona Folkhögskola grundar sig i ett intresse som väcktes när jag läste deras prospekt. Folkhögskolan ger olika former av kurser som riktar sig till båda könen men just denna kurs riktar sig enbart till kvinnor.

Kursen har ett nära samarbete med arbetsförmedlingen och socialen då kursen läggs fram som ett förslag till kvinnorna. Anledningen till varför jag inte valde en renodlad kvinnofolkshögskola som till exempel Kvinnofolkshögskolan i Göteborg som belysning av kvinnors egna rum beror på att jag vill lyfta fram en kurs som enbart är riktade till kvinnor men som bedrivs i en blandad miljö.

Materialet består av 5 intervjuer, två lärare och två kursdeltagare samt grundaren till kvinnokursen och intervjuerna varade i minst 7 minuter och högst 38 minuter. Samtliga intervjuer är inspelade på band efter samtycke med informanten. Namnen på kursdeltagarna är inte deras riktiga namn och de har intervjuats separat. För att kunna skapa en så bra bild som möjligt av detta kvinnorum är intervjufrågorna ostrukturerat utformade med relativt öppna frågor som innebär att svaren kan bli olika beroende på informanten men även att andra typer av frågor har kommit fram i just den intervjusituationen och som inte berörs i en annan.

De frågor jag har ställt har behandlat deras syn på kvinnokursen, deras mål men även vad den har betytt för dem. Frågestunderna har även berört deras syn på sig själva som kvinnor och vad kvinnlighet är för dem och vad de tycker är viktigt att diskutera. När det gäller de

intervjuade lärarna har frågorna fokuserat mer på hur kvinnokursen har sett ut, hur deras syn på kvinnokursen ser ut men även hur de beskriver begreppet kvinnlighet. När det gäller frågorna till kvinnokursens grundare fokuseras på hennes motivering till kvinnokursen och behovet utav den samt hur utformningen av kursen har sett ut.²⁷

Motiveringen till varför jag har valt delvis intervjuer som metod är att jag tror att intervjumetoden har till syfte att lyfta upp människors erfarenheter.²⁸ Kirsten Hvidtfeldt och Else Christensen använder sig av begreppet solidarisk i intervjusammanhang och med det menar dem att forskaren ska utgå ifrån den intervjuades värld och därmed måste det ges tillfälle till eftertanke och tiden till att hitta de rätta formuleringarna.²⁹

Jag anser att forskaren i sig innehar en position som inger makt men den kan för stunden bli informantens om man ser sitt objekt som ett kunskapssubjekt. Jag har i möjligaste mån försökt eftersträva detta genom att de har fått läsa intervjuerna men även läsa de citat som kommer att användas i min text.

2.4.2 Statliga publikationer

Proposition 2005/06:192 *Lära, växa och förändra* är ett regeringsförslag som ställer upp statens motiv för bidraget i och med det beskrivs även förhållandet mellan staten och folkbildningen. Det är en reglering av folkbildningen som jag ser det och kvinnans egna rum.

SOU 2004:30 *Folkbildning i brytningstid en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor* är en statlig granskning av Sveriges folkhögskolor och studieförbund och denna publikation anser jag blir en granskning av kvinnors egna rum.

Viljan finns vad svensk folkbildning vill göra nu och vill göra i framtiden, är en publikation som är utgiven av Folkbildningsrådet. Den är en motivering till folkbildningens existens vilket det även blir av kvinnors egna rum.

²⁷ För vidare information se bilaga 1

²⁸ Davies Karen, Lundqvist Åsa, Mulinari Diana, *Att utmana vetandets gränser*

²⁹ Ljung Margareta, *Lyft jorden mot himlen växande i kvinnogrupper och kvinnliga nätverk*, 1995

Jag kommer att göra en textanalys av mitt samtliga material så innebär det att texterna kommer att tolkas. Jag anser att tolkningsarbetet uppvisar samma problematik som i intervjusituationer och jag som forskare ställs i en likartad relation till de texter som jag har valt till empiri.

Det är jag som ska ge materialet dess betydelse utifrån den vinkling jag har på mitt arbete. Detta kräver ett visst förhållningssätt till mina texter. Innebörden av olika ord och begrepp måste sättas in i sitt sammanhang och detta kräver att man har en förförståelse för det material man har valt att analysera samt i vilket syfte texten har producerats.³⁰ Det jag kommer att fokusera på när jag läser mitt material är hur man motiven ser ut kring statsbidraget och lyfta fram centrala begrepp och sätta det i relation till det intervjuade materialet.

3 ANALYS

3.1 Kvinnokursen på Bona Folkhögskola

Bona Folkhögskola som ligger i Motala startades 1983 och huvudman var vänsterpartiet men idag drivs den av en ekonomisk förening.³¹ Det andra året skolan var verksam gick den första kvinnokursen. Kursen gavs och ges över en termin men det går även att gå en till termin och från en början var kursen studiemedelberättigad och det var riksrekryterande.

Kursen byggde på tre olika teman. Ett arbetstema som ställde kvinnors arbete i centrum, det andra temat diskuterade kvinnors kärlek och det tredje fokuserades på kvinnor och kreativitet. Kurserna var teoretiskt inriktade och de ställdes krav på att man minst skulle ha gått igenom grundskolenivå för att klara kursen. Kvinnojouren i Motala som fortfarande är verksam ett exempel på vad kvinnorna gjorde i praktisk handling ett år.

I prospektet om kvinnokursen så beskrivs syftet med kursen bland annat att våga se nya möjligheter, växa som individer, få ökat självförtroende och göra ett kollektivt lyft.³²

I nuläget är det en annan målgrupp än vad det var när kursen startade. Den kurs som går denna termin är de många kvinnor med utländsk bakgrund som inte kan så mycket svenska

³⁰ Bergström Göran, Boreus Kristina, Textens mening och makt metodbok i samhällsvetenskaplig text – och diskursanalys, 2005

³¹ <http://www.bona.nu/omskolan/omskolan.php>

³² <http://www.bona.nu/kurser/index.php?id=5>

men det finns även kvinnor som har svenska som modersmål eller som behärskar det svenska språket. Kursen ger ingen behörighet men undantag görs då önskemål finns då att läsa ämnen som de läser på allmän.

Det primära målet är att lära sig om det svenska samhället och lära sig språket.

Det som kursen har utvecklats till idag är att genom samarbetet med främst socialen har blivit mindre aktivistisk i den bemärkelse Renée menar. Även om kursen syftade till att göra kvinnor medvetna kring deras villkor så har kursen utvecklats till en annan form av hjälp där man hjälper kvinnor med andra typer av problem. Namnen på de två lärarna är Pirkko Hultberg och Frida Larsson och kvinnan som grundade kvinnokursen heter Renée Freuger.

3.2 Det egna rummet

”Kvinnor har alltid behövt ett eget rum minst Ett. En befriad zon brukar faktiskt Ebba Witt Brattström säga och det tycker jag är ett bra uttryck. Alltså en zon, ett rum där man inte behöver möta den manliga blicken där man kan få vara kvinna på sina egna villkor”³³

Grundaren av kvinnokursen Renée Frangeur syfte var att kombinera klassanalyser med andra analyser så som etnicitet och genus. Avsikten är att skapa en gemensam kvinnlig identitet och göra ett kollektivt lyft tillsammans med andra kvinnor, genom att utmana tillsammans i grupp och att lära sig om kvinnors liv och deras villkor.

Även om kursen inte är idag vad Renée startade med det aktivistiska syftet och teoretiska studier så är detta rum någonting som kvinnorna som går kursen behöver. De får tillgång till en plats där de långsamt kan lära sig svenska och att de blir sedda som viktiga personer i det svenska samhället. Att det bara är kvinnor som går kursen är viktigt eftersom de får möjlighet att utvecklas i sin egen takt med andra kvinnor.³⁴

De två lärare som arbetar med kursen idag beskriver kvinnors behov av att få möjlighet att enbart vara kvinnor som något nödvändigt och att denna kurs ämnar vara en sådan. Syftet

³³ Intervju med Renee Frangeur

³⁴ Intervju med Renee Frangeur

med kursen är att hjälpa de som inte har så stora möjligheter själva tycker Pirkko Hultberg.³⁵ Lärarnas syn på detta rum är att det är en plats för kvinnorna att gå vidare och att visa på att det finns andra möjligheter än att gå hemma. De jobbar för att ge motivation till deltagarna att vara där men även att ge och uppmuntra de ambitioner som deltagarna har till att exempelvis börja studera eller jobba.

På denna kurs får de möjlighet att få det mod som exempelvis krävs för att de ska våga börja gå på allmän kurs. Kvinnokursen erbjuder ett tankesätt men även en förståelse som ger utrymmet för deltagarna att testa sina vingar. De får ett utrymme där de bara får vara, menar Frida Larsson.

”Att det ges möjlighet att ta plats, lära sig att ta plats...”³⁶

Deltagarna ser kursen som en plats där de kan läsa upp gymnasiet och/eller träffa andra kvinnor. Kvinnokursen blir en möjlighet att komma ifrån den stress som plugg och barn innebär och ta det i sin egen takt.

”Ville börja nu igen för att jag inte var säker på om jag skulle orka hoppa på allmän direkt.”³⁷

Anledningen till varför kvinnokursen startades på en folkhögskola och inte som en annan form av särorganisering är att denna kvinnliga identitet är en process som kräver tid eftersom medvetandehöjning kring kvinnors situation är en viktig del i detta skapande menar Renée Frangeur ger. Ett sätt att återupptäcka kvinnors kollektiva kraft och identitet är att intervjua andra äldre kvinnor och relatera det till sina egna liv. En kollektiv identitet handlar om att lära sig om kvinnors arbete i historien där de har tagit kontrollen över sin egen situation.³⁸

”Det var viktigt när vi började arbetet med arbetsförmedlingen att visa på att man kan förändra livet även om det inte handlar om att totalt förändra livet så kan det handla om småsteg.”³⁹

Lärarna vill ge kvinnorna motivation att förändra sina liv och genom att belysa kvinnors situation historiskt sett visar de på att det har skett en förvandling och att de kan förändra sin

³⁵ Intervju med Pirkko Hultberg

³⁶ Intervju med lärare Frida

³⁷ Intervju med Eva s 17

³⁸ Intervju med Renée Frangeur

³⁹ Intervju med Renée Frangeur

egen situation. På kursen diskuteras det som deltagarna tycker är viktigt med syftet att de ska lära sig att ta plats och i och med detta stärks deras självförtroende. Samtal och diskussioner som syftar till att stärka kvinnornas självförtroende blir ett redskap till att frigöra den kvinnliga identiteten. Att vara enbart kvinnor är en styrka i sig eftersom de vågar säga mer än vad de annars skulle säga och de ämnen som kommer upp till diskussion skulle aldrig dryftas i en blandad klass. Förutom att de studerar traditionella gymnasieämnen, diskuteras kvinnor och mäns villkor varvat med diskussioner kring matrecept och barnuppfostran.⁴⁰

”Så då diskuterar man saker som kan höja deras självförtroende istället för att bara säga du klarar inte det här så du får börja på något annat. Tittar på deras livssituation helt enkelt.”⁴¹

Kursdeltagarnas mål med kursen är att läsa upp gymnasiekompetensen, lära sig svenska och träffa andra kvinnor samt utbyta erfarenheter. Att få ett bättre självförtroende och självkänsla är de som kursdeltagarna beskriver som det som de har uppnått under kursens gång. Att det inte är stressigt och att man får nya chanser och att gå helt på sina egna premisser är några av de saker som är positivt med kursen.

”Jag har fått den där känslan om att jag kan det här om jag vill.”⁴²

Betydelsen av att detta rum finns är viktigt för kvinnorna tror Renée Freuger

”...att de får ett ställe där de kan känna sig hemma och jag tror att för dem betyder det mycket...Alltså det får ett hem utanför det egna hemmet”⁴³

Genom ständig uppmuntran och fokusering på vad kvinnorna är bra på byggs deras självförtroende upp och just självförtroendet är det som är återkommande svar när de får beskriva på vilket sätt de har förändrats i synen på sig själva.

”Ja, jag har fått ökat självförtroende...det är många kvinnor som har problem, tror inte på sig själva. Jag tycker det är bra att det bara finns en kurs för kvinnor.”⁴⁴

⁴⁰ Intervju med Pirkko Hultberg

⁴¹ Intervju med lärare Frida

⁴² Intervju med Eva

⁴³ Intervju med Renee Frangeur

⁴⁴ Intervju med Emma

Att det bara är kvinnor har stor betydelse kvinnorna tror alla mina informanter.
Kvinnor blir inte tysta på samma sätt eftersom det inte finns någon man.

”Nej vi kan prata om allt. Det finns ingen man.”⁴⁵

”...på något sätt så blir det en annan stämning när det bara är kvinnor.”⁴⁶

Grundaren och lärarna uttrycker behovet att ha detta rum som en nödvändighet för kvinnornas utveckling. Deltagarna beskriver detta rum som en positiv möjlighet att kunna komma vidare i livet. Jag anser att detta rum blir plattformen där de får möjlighet att konstruera sina egna villkor i ett sammanhang där det tillåts.

3.2.1 Sammanfattning

Joan Scott menar att individen manifesteras av mannen där kvinnan få bli ”Den Andra” som bekräftar mannens individualitet. I detta rum blir det kvinnan som blir individen eftersom det bara finns kvinnor att relatera till.

Jag menar att det blir ett handlingsutrymme där kvinnorna få bli maktsubjekt och det skapar vad Malin Rönnblom skulle kalla för en omedveten maktstrategi för att kunna ta sig ur en underordning. Syftet med detta rum som, jag tolkar det, är att deltagarna ger uttryck för en plats där de på sina egna premisser kan skapa redskap för framtiden.

Varje kurs ser olika ut men målet är detsamma, nämligen att lära kvinnorna att ta plats genom att de uppmuntras till det. Detta görs i grupp där individen står i centrum, där gruppen blir en given omständighet för den personliga utvecklingen. Det viktigaste är att de har hittat en plats, ett tillåtet rum, där de får uppleva hur det är att vara kvinna på sina egna villkor. Oavsett var ambitionsnivån ligger hos kursdeltagarna så blir de uppbyggda och något negativt med att det bara är kvinnor finns inte utan det är det som är styrkan i gruppen. Det är vad Maud Eduards kallar för ett handlingsutrymme där kvinnors intressen och behov belyses och utifrån det stärks kvinnorna. När det enbart finns kvinnor att förhålla sig till så blir identiteten någonting

⁴⁵ Intervju med Emma s. 20

⁴⁶ Intervju med Eva s. 17

annat än när den utvecklas i relation till mannen. Kvinnoidentiteten skapas inte i och med kursen utan den frigörs genom kursen.

Kvinnornas syn på sig själva som kvinnor och vad kvinnlighet är för någonting, är inte någonting som skapas i detta rum. Den utvecklas eftersom de intervjuade redan har en uppfattning om hur en kvinna är och bör vara. Den finns redan i och med att det enbart är kvinnor som träffas och då kan denna identitet utvecklas fullt ut. I detta rum utvecklas en kollektiv kvinnoidentitet som grundar sig i ett kollektivt lyft som inte annars skulle förekomma. I Eduards tolkning av Carole Pateman menar hon att det enda sättet kvinnor kan konkurrera med männen blir om de blir könlösa. Jag anser att det är i detta rum deras kön inte spelar någon roll.

Jag har visat på en form av kvinnlig särorganisering där kvinnor genom en kvinnokurs på en folkhögskola får bättre självförtroende tillsammans med andra kvinnor samtidigt som de läser upp olika ämnen så som svenska. Genom ett ökat självförtroende kan de ta makten över sina liv och ställa upp villkoren för tillvaron.

Makten att kunna sätta upp villkoren för sin egen existens beror på under vilka omständigheter denna makt kan produceras och huruvida det är accepterat av staten.

På nedanstående sidor kommer jag att se på under vilka förutsättningar detta kvinnorum får existera.

3.3 Staten

”I verksamheter där deltagarna i hög grad utgörs av kvinnor, där villkoren för invandrare, nationella minoriteter och personer med funktionshinder står i centrum och möjligheten till lärande för dem som får minst inom skolväsendet är prioriterade får givetvis inte de beslutande nivåerna domineras av svenskfödda, välutbildade medelålders män.”⁴⁷

I Propositionen 2005/06:192 berörs diskrimineringsgrunderna så som funktionshinder, sexuell läggning, etnisk eller religiös bakgrund och kön som faktorer som komplicerar problematiken

⁴⁷ Proposition 2005/06:192 Lära växa förändra s. 26

när det gäller för utsatta grupper att komma in i samhället. Nya rörelser hittar sin plats inom folkbildningen och exempel är miljö - och kvinnorörelsen samt den nya globaliseringsrörelsen. Många kurser på folkhögskolor men även inom studiecirkelar som berör miljö och global utveckling erbjuder moment som utmynnar i praktisk handling.⁴⁸

”Många studieförbund har projekt och till och med kontor i andra länder för att kunna bidra till en internationell utveckling. Många miljöcirkelar inbegriper praktiska moment som direkt stärker den hållbara utvecklingen.”⁴⁹

I utvärderingen SOU 2004:30 så betonas att majoriteten som går på folkhögskolor är kvinnor. På de långa särskilda kursernas samt på de långa allmänna kurserna är kvinnor överrepresenterade både våren och höstterminen 2002.⁵⁰

”Att kvinnor totalt sett utgör en något större andel av deltagarna i såväl folkhögskolornas kurser som studieförbundens cirkelar kan tyda på att dessa studieformer erbjuder kvinnor möjligheter som bättre stämmer överens med de förutsättningar för studier som deras livssituation medger.”⁵¹

Jämställdhet tas upp som en viktig demokratisk fråga i samband med arbetet med att påverka människans grundläggande värderingar.

Folkbildningsrådet anser att varje människa ska få potential att växa och det ska vara med utgångspunkt från sig själv. Folkbildningen gör denna möjlighet till en realitet då individen kan ta nya steg i livet. Deras syn på kunskap är att deltagarna ska uppnå en personlig mognad genom den nya lärdomen. Den bidrar till att stärka det civila och följden blir ett mer driftigt samhälle. Det beror på att i verksamheterna få människor tillfälle att samtala och lära tillsammans. De uppgifter som folkbildningen prioriterar är att samhällsklyftorna minskas och att integrationen ökar. Folkhälsan ska förbättras samtidigt som att demokratin ska fördjupas. Folkbildningen medverkar till en klokare och verksammare befolkning.⁵²

Propositionen tar upp de grupper som folkbildningen ska ta sig an. Det är socialt eller kulturellt missgynnade personer, utbildningsmässigt missgynnade personer samt invandrare,

⁴⁸ Proposition 2005/06:192 Lära växa förändra

⁴⁹ Proposition 2005/06:192 Lära växa förändra s. 19

⁵⁰ SOU 2004:30 Folkbildning i brytningstid en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor s. 194

⁵¹ SOU 2004:30 Folkbildning i brytningstid en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor, s. 131

⁵² *Viljan finns – Vad svensk folkbildning gör nu – och vill göra i framtiden*

arbetslösa och funktionshindrade. Folkbildningen ska bredda kulturintresset och ökad delaktighet i kulturlivet samt stärka och utveckla demokratin. Utgångspunkt är individens behov och gruppen anpassar sig för att tillgodose varandras behov.

Samhällets människosyn ska genomsyras av ett positivt förhållningssätt till människors olika kulturella erfarenheter och att kunskaper berikar. Det betyder att människor har olika referensramar när det gäller deras behov men också deras förväntningar på vad folkbildningen kan erbjuda. Det förutsätter en ömsesidig dialog som ökar medvetandet när det gäller värderingen av skilda kulturella erfarenheter. Folkbildningens insatser bidrar till att motverka diskriminering, segregering och utanförskap samt konflikter i samhället.⁵³

Folkbildningsrådet menar i *Viljan finns* att folkbildningen syftar till att bryta utanförskap eftersom ambitionen är att lyfta utsatta människor socialt, kulturellt och ekonomiskt. Samhällsklyftorna är fortfarande stora, diskriminering och utanförskap baserat på kön, sexuell läggning, etnisk bakgrund, religion och funktionshinder är variabler som bidrar till en ökad problematik.⁵⁴

Propositionen anser att det är folkbildningens huvuduppgift att stärka demokratin i samhället och det gör det möjligt i och med folkbildningens särart grundar sig i en människosyn där individen deltar på sina egna villkor och utifrån sina egna förutsättningar.

Demokratin ska stärkas och utvecklas med hjälp av folkbildningen.⁵⁵

Demokratin är en kvalifikation för att den vanmakt som människor känner ska förbytas till egenmakt. Deltagarna stöttas i att bryta sin egen vanmakt genom stöd från sociala nätverk och ökad kunskap som resulterar i stärkt självförtroende. Genom ökad egenmakt så kan man påverka maktfaktorer som existerar i ett samhälle så att dess konsekvenser inte är av avgörande betydelse för den egna vardagen. En folkbildningsmässig verksamhet kan bidra till en medvetandehöjning hos människor när det gäller deras sociala, ekonomiska och kulturella livssituation. Det är i grunden ett demokratiskt förhållningssätt som förstärker individens egenmakt.⁵⁶

⁵³ Proposition 2005/06:192

⁵⁴ *Viljan finns – Vad svensk folkbildning gör nu – och vill göra i framtiden*

⁵⁵ Proposition 2005/06:192

⁵⁶ Proposition 2005/06:192

SOU 2004:30 menar att folkbildningen ska förändra och förankra de gemensamma demokratiska värdena är grundläggande för syftet till det statliga stödet. Det är deltagarnas egna erfarenheter som ska vara utgångspunkten för folkbildningen samtidigt som de ska ta ansvar för samhällets demokratiska struktur. Trots principen om allas lika värde och jämställdhet så är frånvaron av kvinnor, personer med funktionshinder och personer med utländsk bakgrund i ledande ställning bristfällig.⁵⁷

Folkbildningsrådet anser att demokratins möjligheter till inflytande ska gälla alla medborgare även dem som känner främlingskap och maktlöshet.

”Folkbildningen fördjupar demokratin och gör fler medborgare delaktiga i att bygga en hållbar utveckling i framtidens Sverige.”⁵⁸

Demokratin och det demokratiska samhället ska alltid försvaras därför bygger folkbildningens pedagogik på ett demokratiskt arbetssätt där deltagarna får vara aktiva.⁵⁹

3.3.1 Sammanfattning

Kvinnor osynliggörs inte helt i de statliga publikationerna. Diskrimineringsgrunderna tas upp där kön är en variabel som är ett problem när det gäller att få in utsatta människor in i samhället. De nämner kvinnorörelsen som en av många rörelser som har kommit in och satt sin prägel på folkbildningen på senare tid men när de tar upp exempel så kommer internationella perspektiv in så som fattigdom i andra länder men även också miljön med argumentet om den hållbara utvecklingen men kvinnorörelsen tas inte upp som exempel.

När det gäller jämställdhet mellan könen och lika representation av dem på beslutsfattande nivåer, men kvinnor som grupp blir osynliga. De statliga publikationerna tar upp det faktum att den överhängande andelen inom folkbildningen är kvinnor men det motiveras med att det är folkbildningens speciella särart som kan tillgodose deras behov som har skapats utifrån deras livssituation. Kurser som är inriktade på särskilda målgrupper tar upp invandrare och funktionshindrade men kvinnokurser tas inte upp.

⁵⁷ SOU 2004:30 Folkbildning i brytningstid en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor

⁵⁸ *Viljan finns – Vad svensk folkbildning gör nu – och vill göra i framtiden.*, s. 3

⁵⁹ *Viljan finns – Vad svensk folkbildning gör nu – och vill göra i framtiden*

Folkbildningen beskrivs som en institution som kan hjälpa utsatta människor att ta makten över sina liv. Kvinnor förblir det kön som är överrepresenterat i de olika grupperna som folkbildningen är till för. De maktrelationer som finns mellan folkbildningen och de utsatta grupper och den relation som bygger på kön problematiseras inte.

Kvinnor måste organisera sig som grupp och hävda sin rätt utifrån deras kön för att kunna få samma rättigheter som männen menar Joan Scott. Kvinnor måste driva sin ojämlikhet gentemot mannen för att kunna kräva jämlikhet. Kvinnor blir konstruerade indirekt som "De Andra" även om de inte blir omnämnda som de utsatta grupper som folkbildningen ämnar lyfta fram så som invandrare, arbetslösa och funktionshindrade. De blir en grupp i de olika grupper där deras livssituation kräver denna behandling och genom att de blir en grupp i gruppen anser jag att osynliggörandet är ett faktum.

Malin Rönnblom anser att makten är produktiv, den öppnar upp samtidigt exkluderar för att människor inte ska få för mycket makt. Jag anser att variabeln kön fungerar bra att beskriva en problematik i samband med andra faktorer, där jämställdheten gäller relationer mellan kvinnor och män som redan har den egenmakt som demokratin kräver. Inom folkbildningen är kvinnor den dominerande gruppen men de grupper de är dominerande inom är maktlösa och behov av hjälp. Makten erbjuder hjälp i form av folkbildningen samtidigt som den verkar exkluderade genom osynliggörandet av kön.

Maud Eduards menar att demokratin öppnar upp kvinnors möjligheter till att hävda sig men så fort de gör det blir det problematiskt eftersom det kan leda till för mycket makt. Kvinnor blir erkända men sättet det blir omnämnda på indikerar åtskillnad där deras särskilda förutsättningar ses som en konsekvens av deras livssituation och det är här folkhögskolans kurser hjälper dem. Det demokratiska synsättet öppnar upp samtidigt som den reglerar med motivet att demokratin ska försvaras. Demokratin ska stödja verksamheter som bidrar till att stärka demokratin bland annat människors lika värde och jämställdhet mellan könen och det är en viktig del i folkbildningens syfte. Carole Pateman för en diskussion kring nödvändigheten av att göra kvinnor könlösa. För att kvinnor ska kunna bli jämställda med mannen måste de bli könlösa och det är därför kvinnor som grupp konsekvent utesluts från ordningen eftersom kvinnor i förhållande till mannen blir kön.

3.4 Det tillåtna kvinnorummet

Jag anser att kvinnorna på Bona folkhögskola är med och skapar ett institutionaliserat kvinnorum som på olika sätt måste förhålla sig till det samhälle de existerar inom. I detta sammanhang får de möjlighet att utveckla den kvinnliga identiteten som blir hämmad i andra könsblandade sammanhang. De blir inte bara uppmuntrade till att ta plats utan de ska även lära sig att ta den platsen. Det demokratiska förhållningssätt som genomsyrar folkbildningen och som är grundläggande för dennes fortlevnad sätter upp ramar kvinnorummet för att kunna anses som en ofarlig form av kvinnlig särorganisering.

I denna sammanfattande diskussion kommer jag att visa på tre faktorer individ, makt och demokrati⁶⁰ som är avgörande i min analys både när det gäller mina övergripande frågeställningar till denna uppsats men även syftet.

De två frågeställningarna är aktörernas syn på kvinnorummet samt statens syn på det subventionerade kvinnorummet. Syftet som jag ämnar besvara med mina frågeställningar är att jag vill visa på en legitim form av kvinnlig särorganisering som trots att staten sätter upp förutsättningarna så kan kvinnor vända det till sin fördel.

3.4.1 Individperspektiv

Kvinnokursen på Bona Folkhögskola syftar till att stärka kvinnors självförtroende genom att fokusera på medvetandehöjning. Man diskuterar, läser in gymnasieämnen och belyser kvinnors villkor historiskt. Man lyfter upp det som kursdeltagarna är duktiga på men samtidigt ge dem redskapen till att klara av det som var svårare i andra sammanhang. Detta gör att de växer som individer.

Både Lärare och deltagarnas erfarenheter och syn på kvinnokursen är enbart positiv. Här får de möjlighet att genom att de lär sig och tillåts att ta plats utvecklas som kvinnor och som individer. Den kvinnliga identiteten blir en förutsättning men även målet. Den blir en naturlig konsekvens av att de bara är kvinnor samt att det blir en möjlighet till frigörelse.

De statliga publikationerna ser en fri individ som en förutsättning för demokratin. Folkbildningen ska utgå från individens behov och därmed ge förutsättningarna för individens

⁶⁰ Se teoretiska utgångspunkter

egenmakt. Individen är en könlös människa som enligt Scott är manlig, kvinnan blir det kön som bekräftar hans könlöshet och därmed hans individualitet. Kvinnor kommer att ses som avvikande medborgare i ett demokratiskt samhälle som bygger på mannen som individ. Pateman anser att kvinnors särorganisering blir könlös eftersom det inte finns något annat kön att relatera till och detta är ett villkor för att kvinnor ska kunna bli demokratiska individer. Rönnblom menar i och med detta kvinnorum kan kvinnor bli maktsubjekt och skapa sig förutsättningar för att ta sig ur en underordning. Eduards ser detta rum som ett handlingsutrymme där kvinnor blir stärkta genom att de samlas kring sina intressen och behov.

3.4.2 Maktperspektiv

En förutsättning för att kvinnorummet ska kunna existera är det demokratiska synsättet som sätter människans behov i första hand. Där individens makt skapar demokratin samtidigt som demokratin skapar förutsättningen för individens maktutövning. Maktbegreppet får en dubbel betydelse där en medborgares egenmakt är en förutsättning för demokratin. Staten ger möjlighet för kvinnor att ta makten över sina liv men samtidigt bestämmer de inom vilka ramar detta maktövertagande får ske där det könsneutrala språket skapar både möjligheterna samtidigt som den begränsar.

Ett exempel på en begränsande faktor som ur ett annat perspektiv blir en förutsättning är det faktum att det statliga materialet osynliggör kvinnor som grupp och att de maktrelationer mellan folkbildningen och de utsatta grupper som den försöker nå inte diskuteras.

Statsmaterialet beskriver de utsatta grupperna som en utmaning för folkbildningen och för diskussioner kring och motiverar varför just dessa grupper behöver folkbildningen. Staten ser folkbildningen som ett andningshål där människor får komma in i en mer eller mindre kravlös miljö och där inhämtandet av kunskap är det primära målet för egenmaktens utveckling.

Makt är en demokratisk handling och den demokratiska handlingen förutsätter makt för sitt utövande. Statens ovilja att problematisera kön och det faktum att kvinnor är överrepresenterade inom folkbildningens deltagare är intressant i sammanhanget.

Avsaknaden av maktperspektivet både när det gäller kön och underordnade grupper i diskussionerna kring folkbildningens nödvändighet blir en förutsättning som begränsar kvinnors handlingsutrymme samtidigt som den öppnar upp för deras organisation i form av kvinnokurser Jag anser att detta är ett exempel där makten är produktiv. Samtidigt som den

sätter upp gränser för kvinnors frigörelse erbjuds redskap genom folkbildningen för kvinnor att utveckla en strategi för att komma ur sin underordning.

3.4.3 Demokratiperspektiv

Folkbildningen blir en institution där fria människor söker kunskap på sina egna villkor. Det är en institution där kvinnor har en plats att finna sig själva på legitima grunder. Jag väljer att se det som en av de många strategier som kvinnor utvecklat genom historien och utvecklar idag. Det är vad Rönblom beskriver en omedveten handling som kvinnor utövar. Att detta inte blir ett hot mot det demokratiska samhället som en annan form av särorganisering skulle bli är att det anses som demokratiskt. Det demokratiska synsättet kräver att alla ska få vara med. Folkbildningen realiserar detta krav eftersom den vänder sig till individen och utgår från dennes behov. Folkbildningen framställs som en nödvändigt redskap i utvecklandet av det demokratiska samhället. Den öppnar upp och begränsar kvinnors handlingsutrymmen med motiveringar som bygger på demokratiska värderingar och därmed får demokratibegreppet stå som garant för folkbildningens makt. De demokratiska grunderna som folkbildningen vilar på kan inte neka kvinnor detta utrymme men de kan begränsas och detta görs genom osynliggörande.

Argumentet, den demokratiska medborgare, blir den dörr som öppnar upp för kvinnors möjlighet till utvecklandet av kvinnoidentitet. Det är grunden för deras aktivitet i samhället. Samtidigt som den regleras genom att deras förutsättningar inte är deras egna. Det är staten som bestämmer vad som får vara legitimt eller inte. Kvinnors krav på att konstruera sig själva som kunskapsbärande subjekt är en del i välfärdstanken anser Eduards. Hon menar att gränsen för under vilka omständigheter denna konstruktion får äga rum sätts upp av en stat som ser till allas lika värde och beskriver sin verklighet som könsneutral eftersom kön inte problematiseras inom den politiska agendan

Jag anser att detta kvinnorum är en produkt av kvinnors strategi som de har utvecklat i ett samhälle som bygger på demokratiska värderingar och där de har samma formella rättigheter som männen. En förutsättning för denna typ av institutionaliserad kvinnoorganisering är att det inte förekommer någon djupare diskussion kring kön eller en diskussion kring de maktrelationer som blir gällande i statsmaterialet. Man nöjer sig med att konstatera att kvinnor är den dominerande gruppen bland studieförbundens och folkhögskolornas kurser.

Man har synliggjort kvinnor tillräckligt mycket för att ett jämställdhetsperspektiv ska kunna åberopas. Jag anser att detta räcker för att en kvinnokurs inom folkbildningen ska kunna få medel för sin verksamhet. Där möjligheterna börjar, sätts gränser upp för kvinnors vilja att bli de maktsubjekt och könlösa individer som krävs för att jämställdheten ska kunna bli en realitet.

3.4.4 Sammanfattning

De faktorer som är av centrala betydelsen i uppsatsen är individ, makt och demokrati. Utifrån dessa tre visar analysen hur osynliggörandet från statens sida fungerar begränsande genom att kön inte kopplas ihop med demokrati och makt samt att de underordnade grupper, där kvinnor är överrepresenterade inte problematiseras i termer av makt. Osynliggörandet från statens sida öppnar upp en möjlighet för kvinnor att bli de könlösa individer som staten försöker förhindra. Den kvinnliga identitet som utvecklas tillsammans med andra kvinnor grundar sig i ett starkare självförtroende hos kvinnorna. De skapar den makt som staten benämner som egenmakt och som är en förutsättning för individen att utöva sin demokratiska rättighet.

Kvinnokursen på Bona Folkhögskola blir subventionerade av staten och en förutsättning är att kön inte problematiseras. Det är i detta vakuum kvinnor hittar sin plats där de blir styrkta genom medvetandehöjning och bättre självförtroende. Det är när kvinnor får tillfälle att utveckla den kvinnliga identiteten och bli könlösa individer som utmanar den rådande demokratiska ordningen.

Jag anser att begreppen makt och demokrati är tätt sammankopplade där folkbildningen blir en plattform för dessa två att integrera. Denna symbios gör det möjligt för kvinnlig särorganisering att existera. I och med att staten gör en sammanslagning mellan makt och demokrati menar jag att möjligheterna för vad kvinnor kan, får och vill göra är oändliga. Makten är en faktor i skapandet av kursens förutsättningar därmed inskränks deras faktiska handlingsutrymme.

Jag anser att uteblivandet av kön i diskussionerna kring makt och demokrati är en förutsättning för kvinnorummet som är både begränsande och frigörande. Begränsningen ligger i att deras förutsättningar inte är deras egna. Det är staten som bestämmer vad som får vara legitimt eller inte. Kvinnors organisering i form av kvinnokurser på folkhögskolor blir

ofarliga eftersom statsmaterialet inte problematiserar i termer av kön eller maktrelationer vilket jag anser blir till skapar förutsättningar för frigörelse.

Demokrati och makt förutsätter varandras existens där individen blir aktören för deras utövande. Folkbildningen blir en arena där demokratin växer och blir försvarad och där samhället skapar ett utrymme för utsatta individer och grupper. Där de kan känna att deras behov blir tillgodosedda och där de utvecklas genom kunskap och utbildning. Det blir en plats där det fria kunskapssökandet medverkar till att kunskapsklyftorna minskar och där de demokratiska strukturerna stöds. Kvinnors särorganisering föder motstånd eftersom det kön som bekräftar mannens könlöshet gör anspråk på att också bli könlösa.

4 AVSLUTANDE DISKUSSION

Det jag avsett att diskutera i denna uppsats är hur kvinnor kan utveckla en kollektiv identitet som verkar frigörande trots de förutsättningar där kön är oproblematiserat och individen är den könlösa mannen. Jag vill visa på kvinnors styrka och vilja ta sig ur den underordning som har blivit tilldelade dem och i denna uppsats och den anfallsvinkel jag har valt blir osynliggörandet den teknik som tillsammans med diskussionen kring faktorer som individ, makt och demokrati förutsättningen för kvinnors egna rum.

Jag har visat på är en form av kvinnlig särorganisering som trots statens reglering skapar ett utrymme för kvinnlig frigörelse. I denna avslutande del kommer jag att diskutera kvinnors särorganisering inom folkbildningen som en empowermentverksamhet för kvinnor, men inom ramarna för statens reglering.

Analysen visar på det som forskningen understryker nämligen att staten inte gör någon koppling mellan makt demokrati och kön. Det demokratiska samhället kan inte vägra kvinnor sin särorganisering men de kan begränsa den. Så länge över och underordning existerar kommer underordnade grupper utveckla strategier för att komma ur sin underordning. Det är en teknik som får en reglerande funktion och som kvinnor, i detta fall, utvecklar till en strategi som de kan dra nytta av.

Jag förespråkar inte en fortsatt osynliggörande av kvinnor och underordnade grupper inom folkbildningen. Jag håller med den forskning som poängterar denna brist och nödvändigheten att problematisera och lyfta upp kön som en kategori i folkbildningen. Osynliggörandet är en

negativ begränsning men kvinnor använder den och förändrar den till något positivt, men det är fortfarande en inskränkning av kvinnors handlingsutrymme.

Kvinnors särorganisering har i olika tider sett annorlunda ut och tjänat specifika syften och inom folkbildningen är det utbildning. Det har alltid funnits ett rum för kvinnor inom folkbildningen där man utbildar kvinnor till att bli goda medborgare.

Kerstin Rydbeck⁶¹ menar att folkbildningen är tidsbunden när det gäller synen på manligt och kvinnligt eftersom den visar på förändring. Synen på kvinnlighet var i början av 1900 – talet komplementär vilket präglade bildningen för kvinnor och idag likställs kvinnan med mannen. Hon menar vidare att den kan vara tidlös eftersom den i ringa utsträckning tar upp den rådande genusordningen. Jag anser att folkbildningen är tidlös i den bemärkelse att frågor som är kopplade till kön och makt inte diskuteras vilket kommit fram i analysen.

Kvinnor måste ha ett eget rum där de kan ”bara vara” och slippa de krav som den manliga normen sätter upp. Det finns en spänning mellan kvinnors särorganisering och samhället. Margareta Lindholm menar att en förutsättning för kvinnors inflytande på samhället grundar sig i ett motstånd som föder denna spänning. För att kvinnors inflytande på samhället ska bli fullständig så måste de bli självständiga individer. Kvinnan gör det genom att hävda sitt oberoende i förhållande till mannen samtidigt som hennes frigörelse ligger i det kvinnliga kollektivet.

Kvinnors krav på att bli demokratiska individer som blir inkluderade i den politiska ordningen skapar motstånd eftersom kopplingen mellan kön och individ inte existerar. Att kvinnor måste organisera sig för att hävda sitt oberoende håller Maud Eduards med om. Det egna rummet måste existera och att det samtidigt skapar ett motstånd mot den demokratiska ordningen. I och med att kvinnor går ihop i grupp och förbjuder män tillträde måste de förhålla sig till sitt könlösa kön.

Sasha Roseneil menar att den kollektiva identiteten blir en kraft som kan förändra samhällsordningen som bygger på manlig överordning och kvinnlig underordning. Hon visar hur kvinnor lyckas genom sociala rörelser skapa en kollektiv identitet och hur denna identitet

⁶¹ Se Forskningsläge

bevaras i sociala sammanhang. Roseneil nämner och det kollektiva lyftet som Malin Rönnblom diskuterar som en maktstrategi blir en verklighet i analysen om kvinnokursen. På denna kurs utvecklas den kvinnliga identiteten genom samvaro med andra kvinnor samtidigt som de gör ett kollektivt lyft. Kvinnorna får maktmedlen att ta sig ur sin underordningen på ett sätt som staten tillåter genom att sätta upp ramarna kring den.

Det demokratiska samhället öppnar upp för individers handlingsutrymme samtidigt som den reglerar med motivet att demokratin ska försvaras. Demokratin måste uppmuntra det kollektiva handlandet eftersom det är där egenmakten ligger som förutsätter det demokratiska beteendet. I SOU 2004:59 *Kvinnors organisering Betänkande av utredningen statligt stöd för kvinnors organisering* poängteras det att de olika folkrörelserna måste få ett betydande inflytande i samhället för att den ska kunna vara demokratisk. Kvinnorörelsen har aldrig blivit inkluderade på samma sätt som andra sociala rörelser har blivit.

Detta blir tydligt i analysen där staten lyfter upp kvinnor som grupp genom att nämna bland annat kvinnorörelsens påverkan på folkbildningen men när exempel tas på bidrag som folkrörelserna har kommit med nämns inte kvinnorörelsen trots, att det erbjuds kvinnokurser på folkhögskolor.⁶² Det är ett exempel på hur osynliggörandet blir en begränsning. En annan inskränkning är när staten erkänner att kvinnor är överrepresenterade och hänvisar till deras speciella livssituation. Folkbildningen blir det hjälpmedel som erbjuds. Det som analysen visar på är hur kvinnor vänder något som är negativt till att bli till sin fördel. Folkbildningen är en arena där kvinnors egna rum tillåts vara och där de får möjlighet att utvecklas. Kvinnors särorganisering grundar sig i kraven på att bli jämställda med mannen och att bli inkluderade.

Kvinnokursen på folkhögskolan är inkluderad eftersom det är en tillåten men den är osynliggjord, men det betyder inte att den inte existerar, med det anser jag kvinnor får ett eget rum där de kan utvecklas till att komma ur sin underordning på samma sätt som kvinnlig särorganisering i andra sammanhang bli till en förbjuden handling.

⁶² Se analysdel Staten

5 LITTERATURFÖRTECKNING

Bergström Göran, Boreus Kristina, *Textens mening och makt* metodbok i

smahällsvetenskaplig text – och diskursanalys, Studentlitteratur, 2005, Lund,

Davies Karen, Lundqvist Åsa, Mulinari Diana, *Att utmana vetandets gränser*, 2005, Liber,

Malmö

Eduards Maud, *Förbjuden handling om kvinnors organisering och feministisk teori*, 2002,

Liber, Malmö

Eskilsson Lena *Drömmen om kamratsamhället kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad*,

1991, Carlssons, Stockholm

Larsson Berit *Ljus och upplysning äfven för qvinnan kvinnors medborgarbildning i den*

svenska folkhögskolan 1868 – 1918, 1997, Anamma Böcker, Göteborg

Lindholm Margareta, *Talet om det kvinnliga Studier i feministiskt tänkande i Sverige under*

1930 – talet, 1990

Ljung Margareta, *Lyft jorden mot himlen växande i kvinnogrupper och kvinnliga nätverk*,

1995, Carlssons

Roseneil Sasha, *Disarming patriarchy feminism and political action at Greenham*, 1995,

Open University Press

Rydbeck Kerstin, *Kvinnorna innanför och utanför ramarna. Om folkbildningsbegreppet och*

könsperspektivet, i antologin Nordberg Karin, Rydbeck Kerstin, *Folkbildning och genus det glömda perspektivet*, 2001, Mimer, Linköping

Pateman Carole *The Sexual Contract*, 1988, Polity Press, Stanford

Rönblom Malin, *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, 2002, Umeå

Scott Wallach, Joan, *Only paradoxes to offer French feminists and the rights of Man*, 1996,
USA

Proposition 2005/06:192 *Lära växa och förändra*

SOU 2004:30 *Folkbildning i brytningstid en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor*

Viljan finns – Vad svensk folkbildning gör nu – och vill göra i framtiden.

Intervjuer på kvinnokursen vid Bona Folkhögskola

Internetadresser

www.folkhogskola.nu

<http://www.folkbildning.se/page/6/folkbildningsradet.htm>

6 Bilaga

Bilaga 1: Intervjuer

Intervjuguide - samtalsintervju

Intervju med kursdeltagare

Personuppgifter: namn, ålder, mejl

Tematiska frågor

Berätta om hur du kom hit?

Vill du berätta om hur din inställning till kvinnokursen var i början av terminen?

Vad var/är ditt mål med kursen?

Vad är bra respektive dåligt med att gå i en kvinnogrupp?

Vad är kvinnlighet för dig?

På vilket sätt har andra kvinnor i gruppen bidragit till din syn på kvinnlighet och din plats som kvinna i samhället?

På vilket sätt har din uppfattning om dig själv som kvinna förändrats sen kursens början?

Intervju med lärare och grundare

Berätta kort om kvinnokursens historik

Hur länge har den funnits?

Har kursen genomgått några förändringar och i så fall varför?

Hur ämnesutbudet ut?

Vad tror du är det bästa respektive sämst med kvinnokursen?

Hur resonerade ni er fram till kursens syfte?